

MAROSSY BOGLÁRKA

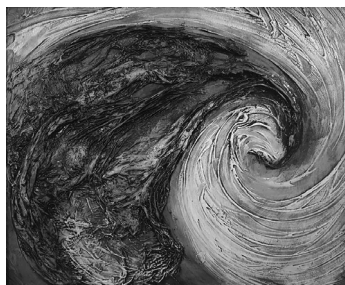
FÉNYKERESŐBEN

Temesvári magyar jelenlét és az Európa Kulturális Fővárosa-projekt

■ 2021 helyett 2023-ban lesz Temesvár Európa Kulturális Fővárosa. A projekt több évvel ezelőttre nyúlik vissza, hiszen 2016-ban nyerte meg a versenyt a város, pályázati anyagának kidolgozása és összeállítása is igénybe vett néhány megelőző évet.

A program a *Luminează oraşul prin tine!* (*Shine your light – Light up your city!*) címet kapta, mely tematika végigvonul a legtöbb programpontra. A szlogenválasztást a következőképpen indokolja a szervező Egyesület: „Olykor a nagy változások egy utcasarokról indulnak. 1884-ben Temesvár volt az első város Európa kontinentális részén, mely villamos közvilágítási hálózattal rendelkezett. 1989-ben Temesvár utcáin pattant ki a Ceauşescu rendszerét megdöntő forradalom szikrája. 2021-ben pedig Európa kulturális fővárosa leszünk, és szeretnénk megosztani törekvéseinket Európa további részével. A szlogenünk tükrözi az individuum útját a tudatos és aktív európai polgárig, melyben a közösség szenvedélye és értékei gyökerezhetnek. [...] A mottó valójában egy kettős mozgósításra való meghívás: egyfelől arra, hogy a polgárok merjék kifejezni értékeiket és attitűdjeiket, ami metaforikusan »belső világosságként« is leírható, másfelől hogy használják fel ezt a fényt a körülöttük levő sötétség és passzivitás eltávolítása érdekében, egy művelődés által táplált társadalmi folyamaton keresztül.”¹

A zsűri értékelő jelentéséből² megtudjuk, hogy az európai kulturális főváros kijelölésének

Milyen szerep jut ebben a megmozdulásban a temesvári magyar intézményeknek, szervezeteknek? Milyen lehetőséget látnak ebben a projektben az itt élő magyarság szemszögét figyelembe véve?

a kritériumrendszere jelentős változásokon ment keresztül, a kultúra szerepét Európa, illetve egy adott város fejlődésében mára jóval átfogóbb és alaposabb szemlélet jellemzi. Az egyik új elvárás az, hogy a város dolgozzon ki egy hivataltal középhatóvú kulturális stratégiát. Ez a követelmény garantálja, hogy az Európa Kulturális Fővárosa cím hozzájárul a város hosszú távú fejlődéséhez, és nem csupán egy egyszeri eseményként valósul meg. Ezáltal növeli a tartós hatást, ami egyfajta örökséggé válhat. A zsűri ennek alapján nagyra értékelte a világos elképzeléseket, tudniillik hogy az emberekre (kulturális és kreatív tevékenységet folytatók, közönség és döntéshozók) alapozva szeretnék megeremteni a kapcsolatot az elnyert titulus hatása és a város fejlődése között. Hiszen ők azok, akik képesek lesznek változást előidézni mind az Európa Kulturális Fővárosa programjának évében, mind azt követően. A cél tehát a lakosok érdeklődésének serkentése kell legyen, Európa mai kulturális sokszínűségére vonatkoztatva. A javasolt program erősségeként említik a multikulturális és multilingvisztikus város különböző közösségeinek és művészeinek magas szintű támogatását és aktív részvételét, továbbá a felkapott európai témák (pl. az LMBTQ-mozgalom, holokauszt, fiatalok munkanélküliség, bevándorlás) új megközelítési módjait.

Milyen szerep jut ebben a megmozdulásban a temesvári magyar intézményeknek, szervezeteknek? Milyen lehetőséget látnak ebben a projektben az itt élő magyarság szemszögét figyelembe véve? Hozhat-e valami újszerűt ez a megmozdulás számunkra? Milyen konkrét elképzeléseik, terveik lettek volna 2021-re, illetve milyen kilátások vannak a két évvel későbbi alkalomra? Ezen kérdések mentén kerestem fel olyan szervezetek és intézmények élén állókat, akiknek jelenléte meghatározó a temesvári magyar közösségi térben.

A Temesvári Magyar Nőszövetség (TMNSZ) célkitűzései között olyan események, közművelődési tevékenységek, rendezvények szervezése szerepel, amelyek a bánági szórványmagyarság nemzeti azonosságtudatát, az együvé tartozás érzetét erősítik, tudatosítják az anyanyelvű kultúra, a történelmi-művelődési értékek megismerésének és megőrzésének fontosságát, valamint kultúránk más nemzetiségűekkel való megismertetését. Legjelentősebb eseményfüzére az évente megrendezésre kerülő Bánági Magyar Napok (BMN) rendezvénysorozat, mely az utóbbi években 10-14 napot ölel fel (30-40 programponnal), és az imént felsorolt célkitűzések mentén szerveződik. Idén tavasszal ünnepelte volna a BMN 25. évfordulóját, a járványhelyzet miatt viszont el kellett halasztaniuk az ünnepi eseménysorozatot. A program egy klasszikus zenei koncerttel indult volna, melynek sztárfellépője Bartal Zsuzsa, Párizsban élő temesvári zongoraművész lett volna. A térségi együttműködés és bánági összetartozás jegyében többnapos turnéra hívták a temerini (Délvidék, Szerbia) diákszínpad előadását. A műsorban helyet kapott volna felolvasószínház, több kiállítás megnyitó, könyvbemutató, gyermekrajzverseny, különböző koncertek, kórustalálkozó, néptánckaraván, valamint Krecsányi Ignác mellszobrának felállítását. Szász Enikő színművész, a TMNSZ elnöke elmondása szerint 2021 tavaszára újra kell gondolni a programpontokat, időben és térben is sűriteni szükséges ezeket, a járványhelyzet további alakulása, valamint a szükséges biztonsági előírások függvényében. A szoborállítás procedúrát biztosan újra kell indítani a polgármesteri hivatallal, és kérdés, hogy az új városvezetés hogyan áll majd hozzá az ilyen kisebbségi kezdeményezésű ötletekhez.

Ami pedig Temesvár Európa Kulturális Fővárosa projektjét illeti, Szász Enikő szerint a projektet övező botrányok zaja inkább volt hallható, mint maguk a

programok. És annak ellenére, hogy a programoknak egyötöde a kisebbségekkel kötött partnerségben kellett volna megvalósuljon, ennek gyakorlatba ültetéséből nem sokat látott. Viszont az együttműködés irányába hajló változás reményét fűzi a meghosszabbított kifutási időhöz, hiszen itt lenne a vissza nem térő alkalom megismertetni az itt lakókkal azt a hagyatékot, mellyel etnikumunk hozzájárult a századok folyamán a térség szellemi arculatának, történelmi-kulturális-tudományos-ipari-gazdasági habitusának kialakításához. Ugyanakkor szerinte kreatív módon hozzá kell tennünk a magunk jelenkori, kortárs adalékát is ehhez a projekthez, mely egy hatalmas lehetőség az összes temesvári magyar kulturális szereplő részére, hogy közösen kidolgozzanak egy „kis magyar kulturális főváros” stratégiát, megalkossanak egy olyan 2023-ig szóló műsorhálót, mely kijelöli a már meglévő, vagy a jövőben induló események, rendezvények szerepét, helyét, idejét. Meglátása szerint ebben a helyzetben művelődési életünknek egy sokkal magasabb szintű, összehangolt menedzselésre lenne szüksége, ha azt akarjuk, hogy nemcsak városi, hanem térségi, esetleg kelet-európai szinten is észrevegyenek bennünket. Elmondása szerint a BMN is szerves részét kell képezze a kulturális főváros projektnek, hiszen a közismert rendezvénysorozat által az intézményeinknek, civil szervezeteinknek, egyházainknak megmutatkozási lehetősége kitárulhat, nagyobb teret nyerhet.

Hasonló lehetőséget lát ebben a Temesvári Magyar Napok (TMN) főszervezője, a Várbástya Egyesület élén álló Tamás Péter, aki egyben Magyarország tiszteletbeli konzulja. Az egyesület egyik fő célkitűzése a TMN megszervezése, melyet a temesvári magyarok közös ünnepének tart, egy köztereken zajló hosszú hétfői rendezvény keretében. A Temesvári Magyar Napokat az egész temesvári magyar közösséget megszólító és megmozgató rendezvényként álmodták meg, amelynek keretében kulturális, oktatási, művelődési, hagyományápoló és szórakoztató események által a közösség minden korosztályának színvonalas programokat kívánnak biztosítani. A TMN egyfajta kulturális seregszemle, amely egyrészt a város magyar múltjáról tanúskodik, de ezen túlmenően a város jelenlegi kulturális és művelődési életét mutatja be, megmutatkozási lehetőséget adva a helyi közösséget formáló szereplőknek, illetve a helyi értékeknek. Ugyanakkor célként fogalmazzák meg a temesvári magyar közösség és a városból elszármazottak közösségépítő hatású találkozásának megteremtését.

Az öt éve tartó 4-5 napos rendezvény a kulturális főváros évében ünnepi eseménnyé válhatna, mondja Tamás Péter, és pozitív hatással lehet a programok kialakulására, sokszínűségére, hogy nagyobb figyelem fog terelődni a városra, mindarra, ami itt történni fog. A gazdagabb anyagi erőforrásokban bízva nemzetközi elismerésben részesülő meghívottakra számít, akik nemcsak a magyar közösség számára jelenthetnek valamit, hanem a Temesváron élő többségi és más kisebbségi lakosság számára úgyszintén. Az európai kulturális fővárosi címet megpályázó és elnyerő Egyesület vezetőségi tagjaival való többszörös egyeztetése után azonban elégedetlenségét fejezte ki Tamás Péter. Elmondása szerint a felvetett párbeszédre és együttműködési javaslatokra nyíltan sosem mondtak nemet, viszont a további szükséges lépések nem történtek meg, melyek a konkrétumok felé vezettek volna. És noha jól hangzik a pályázatban felvázolt multikulturalitás, tapasztalatai szerint nem ugyanazt értik alatta: a vezetőség egyrészt a társadalmi kisebbségekre figyelne, valamint olyan számunkra egzotikus népek kultúrájára, akikkel nem találkozunk a közvetlen közelünkben. Ezzel szemben a tiszteletbeli konzul a Temesváron élő és mozgó kisebbségek jelenlétére hívná fel

a figyelmet, és igényt tartana arra, hogy a magyar szervezetek és intézmények által rendezett programok is bekerüljenek a közös, az Egyesület által létrehozott műsorfüzetbe, hogy ezáltal is beépülhessenek a körforgásba, és láthatóvá váljanak a nagyközönség számára is. Továbbá nehezményezi Tamás Péter a polgármesteri hivatal részéről a nehézkes kommunikációt, és felháborítónak tartja, hogy a megragadható lehetőségekről az információk nem jutnak el szervezetekhez, közösségünkhöz. Emellett viszont nagy reményeket fűz az újonnan megválasztott német polgármesterhez, akitől hatékony és előremutató együttműködést vár.

A polgármesteri hivatal kisebbségi kapcsolatokért felelős munkatársa, Valdman Kinga mesélt a Kisebbségi Tanács azon gyűléséről, melyen részt vett az Egyesület vezetőségi tagja, Simona Neumann is. Elmondása szerint nagy a szakadék a tanácstagok elképzelései és aközött, amit az Egyesület kitalált, és a pályázat mentén be kell tartania, meg kell valósítania. Szerinte mindkét fél a sajátját hangoztatta, és emiatt nem történt előrelépés a közös gondolkodás, tervezés terén. Ami pedig a programba való bekerülést illeti, egyetlen járható útját látja annak, hogy a magyar szervezetek hatékonyan bekapcsolódjanak a projektbe: ha egy átfogó programpontra írnak egy konkrét pályázatot. Természetesen ez azt feltételezi, hogy nem lehet már meglévő rendezvényt kicsit átalakítva felhasználni, hanem a meglévő kerethez alkalmazkodva, bizonyos kritériumok mentén kell kitalálni és felépíteni egy új programot. Tudomása szerint eddig nem volt példa rá, hogy magyar szervezet pályázatot nyújtott volna be, pedig szerinte meg tudnánk tölteni saját tartalommal a fény-motívumra épülő formákat. Továbbá ha meg sem próbálunk ezen az úton elindulni (mely adott, és sok esetben nem kényelmes), ne csodálkozzunk, ha nem lesz pozitív végeredmény. És ebben látja a kulturális fővárosi év lehetőségét, hogy végre kitörhetnénk a saját belső világunkból, belterjességünkéből, természetes része lehetnénk a temesvári kulturális életnek, és elindulhatna egy olyan folyamat, melynek során természetessé válik, hogy részt veszünk egymás rendezvényein, nem lenne kérdés az oda-vissza működő fordítás/tolmacsolás vagy akár az eleve többnyelvű események megléte.

A Csiky Gergely Állami Magyar Színház viszont folyamatos együttműködésben áll a szervező Egyesülettel, már a benyújtott pályázatban is partnerként szerepel, a hivatalos dokumentumokban visszaköszön nevük a megfelelő programpontok felvázolásakor. Balázs Attila, a színház igazgatója avatott be az előzetes tervekbe, mutatott rá a fennálló lehetőségek tárházára, melyekről mindkét esetben csak feltételes módon nyilatkozhatott, a mi lett volna, és mi lesz, ha... – gondolatvezetés mentén. A polgármesteri hivatal indítványozására alakult a *Dante 2021* című projekt, melynek csúcspontja az *Isteni színjáték* városi színrevitele lett volna. Az olaszországi Teatro delle Albe két munkatársának rendezésében és számos hivatásos és amatőr színész közreműködésével valósult volna meg az előadás, melybe a temesvári magyar színház is bekapcsolódott: a kétéves leforgási idő alatt már sor került néhány egyeztetésre, találkozásra, workshopra. A projekt további kimenetele egyelőre függőben maradt, ugyanúgy, mint a temesvári román és német színházzal tervezett koprodukció, a szerb Kokan Mladenović rendezésében, mely már a kezdeti tervezési fázisban elakadt. Az elhalasztott kulturális fővárosi évre azonban újabb tervek születnek, a legtöbbjük továbbra is a más társulatokkal való együttműködésre épül, hiszen, Balázs Attila elmondása szerint, ez szükséges ahhoz, hogy az európaiságunkat a gyakorlatban is megmutathassuk. Ígéretes tervnek tűnik a civilekkel létrehozandó, a kü-

lönböző népek szemszögéből bemutatandó *Kőműves Kelemen* népballada előadása, hiszen ez közös kincse az egymás mellett élő népek hagyatékának. Felmerült még egy erdélyi színházi találkozó ötlete, valamint a temesvári magyar társulat egy tematikus, allegorikus előadása, mely azokat a nyitott kérdéseket és hátsó gondolatokat járná körbe, amelyek egy európai kulturális fővárosi cím kapcsán felmerülnek.

A TESZT (Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó) kicsiben hasonló célok mentén jön létre minden évben, mint a majd aktuális kulturális fővárosi projekt: tudniillik a multikulturalizmus támogatására, hogy Temesvár a kulturális cserék helyszíne lehessen. Ehhez szükséges egy szorosabb és intenzívebb színházi együttműködés megalapozása a térségen belül. A régió színházai és a temesvári publikum közti találkozás megteremtése az első lépés a tapasztalat- és előadás-cserék, valamint új színházi formák megismerésének az irányába. A 2023-ban esedékes TESZT ünnepi jellege a tervek szerint olyan előadások elhozatalán keresztül valósulna meg, melyek nemzetközi szinten ismertek és elismertek, már bejárták a világot, és eddig anyagi erőforrások hiányában nem volt lehetőség a meghívásukra. A temesvári közönség így részévé válhatna annak a közös kulturális élménynek, melyen már mindazok osztoznak, akik számára az évek folyamán megadatott a lehetőség az előadások megtekintésére.

A felvázoltakból kitűnik, hogy nagy különbség van a civil szervezetek képviselői és az intézményi szférába tartozók eddigi tapasztalatai között, ami a nagy projektbe való bekapcsolódást illeti. A nyertes pályázat erősségének számító jellege, miszerint minél szélesebb körben kívánja bevonni a különböző intézményeket és civileket, ami hosszú távú változást hozhatna a kulturális mozgástérbe, eddig a magyarság szempontjából alig látszik megvalósulni. Elvileg a nyitottság adott minden fél részéről, így megkereshető és megragadható pontok mégis akadnak.

Hogy sikerül-e összehangolni a magyar szervezetek és intézmények tevékenységét, sőt más hasonló értékrendű partnereket találni, és ilyen módon teremthet-e újat számunkra az Európa Kulturális Fővárosa cím, egyelőre még bizonytalan. A két évvel későbbi időpont, ezáltal pedig a meghosszabbodott felkészülési szakasz újabb esélyt kínálhat a magyar civil szervezetek és intézmények számára, hogy megtalálják a módját annak, miként váljanak még szervezesebb részévé az össztemesvári, sőt európai kulturális életnek.

■ JEGYZETEK

1. <https://timisoara2021.ro/ro/despre/despre/>
2. *Capitala europeană a culturii în anul 2021 în România. Raportul final al Juriului de experți, București, octombrie, 2016.*